

Het Paradijsspel

Oorspronkelijk vertaling van Sanne Bruinier

Openingslied

De kompany singht binnengaande: (No. 1)

*1. Singhen wilc uyter herten myn
alst leyt in myn gemoet,
heer, laet 't myn mond gegeven syn
dat het u preysen doet!
want ghy sytonsen god
—laet af van alle spot—
die alle dinc geschaepen heit
ent al bestiert nae syn beleyt,
geloofd, geloofd sy god!*

*2. En in het midden daer stond een boom,
met kostlycke vrugt belaeen,
die haer van god verboden wierd:
die soudense laeten staen.
Sy en mochten die niet smaeken,
sy en mochten daer aen niet raeken.
Den boom sou syn het leven:
daer omme wil god niet en gheven
de vrught die hong daer aen.*

De boomdrager spreekt:

Goê sanghersluyden myn, coomt naederby en siet
wat grote vreught en eer u deusen dach geschiedt:
veul vollecks sit bijeene alhier in deusen sael,
groot ende kleyn, die syn gecomen al te mael
u spel te hooren. So wilt rontsomme staen

en neerstelic een wyl voor haerluy singhen gaen.
Toont een betaamelyc en vroom gesicht,
soodat ghyse allen oock van herten sticht;
merckt dat u stemme suver word' gehoorde
en hertelyck klinck' u gesanck ende woord.

Alevel groeten me te voren
de goê gemeynt, so u wel vlytigh aen wilt hooren.
Maer laet ons teersten groeten god vader in synen troon
en groeten me desgelyc synen eenighen soon,
mitgaeder den heylighen geest hooch vereert,
die aen ons menschen den wegh ter waerheyt leert.

Groeten me tesamen heel de heilige triniteit:
vader, soon ende geest gedrieën in eenicheit.
Groeten me Adam en Eva in den hove,
daer me allen wel geern souden binnen moghen.
Groeten me oock alt geboomt ende gediert,

soo veul als in het paradys gevonden wierd.
En groeten me fyn neffens de andere dieren
de veughelkens die soo schone slaen ende tierelieren.
Groeten me oock het gantsche firmament,
alsoo god heere heyt gheset aen swaerelts end.

Groeten me seer de edele overheydt;
groeten me meester, nu als tallentyd.
Groeten me de eerwaerde geestlycken soo goet me connen,

noyt en moghen me iet speulen, als sy 't niet en gonnen.
Groeten me tsaem de schepenen en den schout,

De vroe raetheeren nae vermoghen, jong ende oud.
Want we sullense al gaeder gevoeghelyck eeren
naerdien sy over ons ghestelt syn van god ons heere.
En nu, goê sanghersluyden myn, fanght vlytigh aen,
den boom, dwelc in het midden van den hof doet staen,
daer van en mach niemant de vrught niet en aenroeren,
soo hy nae gods ghebieden tleven wilt voeren;
die boom willen me oock groeten op syn best
met al syne vrughten, van de eerste tot de lest.
Die quaië Eva isser eenmael van gaen eten,
toen heyt Adam – die hals – er oock van gegeten.
Daervuur wirdense van god verstooten meteenen;
aen deuse saack willen me allen exempel nemen.
Allenich den duvel, die en willen me niet groeten,
veur dien de lieve-heer ons mach behoeden;
we willen den booserick in syne steerte knypen
en in syne leul'cken haeren grypen.
Alsoo, goê sanghersluyden myn, hebt ghe allen wel geheurt
van dat tonser schaede int paradys is gebeurt.
Laat ons tende groeten ons leermeester goet
en groeten me oock syne const en synen moet,
met dwelck hy onse rauwe stemmen
sonder als te veul slaegh heyt tomen kennen.
Nu weet ghy wat van u begheert u oud compaan,
goê sanghersluyden myn. Soo fanghet aen.

De kompany singht: (No. 1bis)

*Singhen wilc uyter herten myn
alst leyt in myn gemoet,
heer, laet 't myn mond gegeven syn
dat het u preysen doet!
want ghy syt onsen god
—laet af van alle spot—
die alle dinc geschaepen heit
ent al bestiert nae syn beleyt,
geloofd, geloofd sy god!*

De engel Gabriël treet op:

'k Treet voor uluyden sonder spot!
goên avond saamen gheve u god,
een goên avond ende geseeghende tyt
mooch ons van daerboven syn toegeseit,

Achtbaare, seer vroede, goetgunstige heeren,
oock deugtsaame vrouwen ende jonckvrouwen in alle eere,
wilt altegaer niet euvel duyden
dat wy ons spel gaen toonen voor uluyden,
en wel van Adam en Eva, ent verhael
hoese uytet paradys verdreeven syn eenmael,
Soo ghy bereyt syt om ons aen te hooren,
swyacht stil en opent wyt u ooren.

De kompany singht ommegeende: (No. 2)

1.
*Hoe koel schynt ons den morgen,
de sonne leyt verborgen,
en alles wat leeft
god eere gheeft.*

2.
*Wy coomen van alsoo veer gegaen
uytet land van Babilon vandaen.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

3.
*Eens schiep de heer die boven troont
het wereldryck en wat daar woont.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

4.
*God schiep de gansche wyde aerdt,
met alle schepselen nae haer aerdt.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

5.
*Als oock de hooghe hemelstent
met zon ende maan aent firmament.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft,*

6.
*En maectt, als 't al geschaepen is,
de mensch nae syn gelyckenis.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

7.
*Wel heeft god alle werck volbragt:
den lighten dach en oock de nacht.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

8.
*Adam formeert hy uytet stof
en set hem in syn groenen hof,
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

God de Heer spreekct:

Adam, nu neemt den adem des levens,
dien ghy ontfaet mit deuzen dach²⁵
neemt oock verstant waerdoor ghy leert
dattic u uyt stof heb geformeerd.
Soo leef dan. En van stonde af aen
gaet steevast op uw voeten staen!
Spreeckt op, Adam, en segt my nu,
myn schepping, hoe behaegt sy u?

Verwondert u niet de aarde wyt?
Der zonne glans en heerlyckheyd?
En myn gewelfden hemelsboogh?
'k Mocht weten, Adam, oft u oogh
mit lust op al dit schoone blickt.

Adam spreekct:

O heer, hoe wys heeft 't al beschickt
u goddelycke majesteyt.
Oock myn heeft u almogentheyd
geschaepen soo dat ick erken
hoeck nae u beelt geschaepen ben.

U wil mach volghen t' allen tyt,
soals ghy myn int herten lyt.

God de Heer spreekt:

Siet, Adam, veulderhand gediert
dwelc u van myn geschonken wierd.
Ick gheef het u in heerschappy,
en bergh' en daelen noch daer by.
Oock het gevogelt van den hemel,
der visschen spartelend geweemel [...].
'k Wil met u deelen het bestuur
over de gansche creatuur.
U woonstee hebt ghy voor altyt
in myn geplanten hof so weydt.
Proef vryelyck van allen boomen
daer van de vrught u wel becoome.
Al wat daer groeyt int paradys
sy u tot kostelycke spys.

Doch wil ick, almachtich god
u gheven één gestrangh gebodt:
aensiet den boom van goet en quaat,
die ginder in het midden staet,
—de allerbeste, moet ge weten—
daervan en sult ghy nimmer eten.
Ten daghe dat ghy u vermeet
en de verboden boomvrught eet,
de doot voor eeuwich sult ghy smaeken,
ja int verderven plots geraeken.
Merckt uyt hetgeen ick u geboot
dat hy, die 't leven en de doot
u gaf, het alsoo nemen can.

Kompany singht: (No. 3)

1.
*Adam erkent die alles schiep
hem selfs en elck dingh int aensyn riep.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

2.
*Hy schonk hem alde vrughten soet,
begeerlyck voor 't oogh, tot spyze goet.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

3.
*Eén boom des hofs sou hy vermyden
opdat hy niet mogt schaade leyden.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

4.
*Die boom sou kennen quaat en goet.
God spreekt: "Dit prent in u gemoet."
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

5.
*God nu deet een slaep soo diep
op Adam vallen en hy sliet.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

6.

*Hy neemt, als Adam de ooghen sluyt,
syn ribbe en scheidt een vrouw daeruyt.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

Godt de Heer spreeckt:

Een ribbe uyt Adams lichaam bouw
ick, hem ter hulpe, tot een vrouw,
Adam wordt wacker, wilt opstaen,
hier neemt u ghesellinne aen.
Sy is geschaepen uyt u lyf,
mit u te deelen dit verblyf;
sy is temet uyt u gebeent,
dies —hebt haer lief, weest trou vereend.
Myn enghel behoede u allerweeghen.
U volghe staeg myn milde seeghen.
Weest vrugtbaer, u naecomelinghen
vervullen 't aerdryck. Alle dingen
syn u, soo ghy gehoorsaem syt.

Adam spreeckt:

Van herten ben ick hiertoe bereydt
o heer, want ghy hebt my gegheven
al creatuur en oock myn leven.

Zij buigen tegen elkaar. God de Heer af

Hoe lieffelyck, Eva, op deuse wys
met u te wonen int paradys,
dwelc god de heer ons wilde gheven
om soo vernoegd daerin te leven
van lasten vry. Slechts één gebodt
gaf ons de goedertieren god.
Ei, hoort de blye vogels quelen,
siet alom het gedierte spelen;
tsyn boomen overal,
veulderhand vrughten sonder tal.
Daervan te eten met syn beyden,
en hoeven maer één boom te meyden.
De beste, die int midden staet.
Daer van god niet en eten laet.

Ten daghe dat wy ons vermeten
van de verboden boom te eten,
de doot voor eeuwich sulle'me smaeken,
ja, int verderven plots geraeken.
Merckt uyt hetgeen ons god geboot
dat hy, die 't leven en de doot
ons gaf, het alsoo nemen can.

De Kompany singht: (No. 4)

1.

*Nu leefdense vol heerlyckheit;
elck dingh was tot haar dienst bereydt.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

2.

*Soo dra de duyvel sulcks vernam
hy heimelyck geslopen quam.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

3.
*Al nae der slanghe wyze
al in den paradyze.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

Duyvel spreekt:

Ick come in het paradys
geslopen al nae der slanghe wys.
God schiep temet een menschenpaer,
hy cierende het soo wonderbaer
en settet in syn schoon plantsoen:
maar ick sal sien of 'k se daer uyt can doen.
Dies coom ick in het paradys
en maek datse eten van de spys.

Hoe, sullense alle vrughten smaeken,
en aen die ééne boom niet raeken?
Adam, proeft van het sap soo ryck,
soo wort ghy aen u god gelyck.
Ghy, rozige Eva, neemt gerust
dees appel, eet nae hartelust
en gheeft ervan aen Adam oock.

Kompany singht: (No. 5)

*Toen pluckte sy den appel af
en Eva dien te eten gaf.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

Eva spreekt:

Siet hier Adam, ick ben u vrouw
en ghy myn man. Ick bid, beschouw
die schoonste daer van alle boomen
daervan ick gheen vrucht noyt heb genoomen.
Het lust my, voort er van te eten,
Adam, wilt ghy de waarheidt weten,
dit is de allerbeste spys.
Hier, neemt hem aen en proeft ereis
als ghy my mint. Het is een lust
dit sap te smaeken. Eet gerust!

Adam spreekt:

Soo het aen my lag, syde ick neen,
soo ick eet, isset om u alleen.

Adam byt in den appel en smyt hem wegh

Ach, hoe dat 't myn gemoet verwandelt...

Kompany singht: (No. 6)

1.
*Sy gaf oock haeren man met haer,
geopend wird hem 't ooghenpaer.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

2.
*Sy aten en in de eigen stond
wierd heel de waerelt met verwond.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

Duyvel spreekt:

Ick ben de duyvel van de echtelie'n
aldaer wort ick soo menichmael gesien.
'k Blaas haerluy int oor: waerom al'daghen
sichselven en malkander plaaghen?
De man can sich opknoopen,
de vrouw int water loopen
dan synse van al haer plaaghen af,

by myn hebbense in de hell' haer graf.
Adam en Eva heb ick oock bedroghen,
hebse listichlyck iet voorgelooghen,
datse overtraden gods gebodt
en aten dat god verboden hat.
't Is regt, 't is regt, sulcke fruyt
en gheef ick niet om een duyt;
hadden Adam en Eva pruymedanten genoomen,
't waerse duysent mael beter becomen!

Adam spreekt:

Ach, myn gemoet is gansch verwandelt!
O vrouw, seer qualyck heb ik gehandeld
deur dien ick volleghe u raet.
Het bloote swaert nu voor my staet;
ick sien my naekend en oock bloot,
o Eva, onse sonde is also groot.

God de Heer spreekt:

Waer syt ghy Adam, coomt tot my.

Adam spreekt:

Hier ben ick heer,
ick schaem my voor u ooghen seer.
God de Heer spreekt:
Wat schaemt ghy u?

Adam spreekt:

Omdat ik at
Wat ghy, o heer, verboden hadt.
God de Heer spreekt:
En waent ghy Adam, durft ghy hopen
dat ghy u straffe sult ontloopen.
of dat ghy u vergryp niet boet?
wie gaf u, Adam, d'euvelen moet?

Adam spreekt:

Och heer, ick sweer u by myn trou,
Eva, die ghy my gaeft tot vrouw,
die gaf my van den boom te eten:
ick en hadde my waerlyck niet vermeten.
Een schoonen appel pluckte sy
en beet er in, —ick stond er by—
soo overtradt sy u gebodt
en met coomt ghy daer aen, heer god.

God de Heer spreekt:

Waer is de vrouw die sulckx misdeed?

Adam spreekt:

Ginds by dien boom, heer, dattic weet.

God de Heer spreekt: (tot Eva)

Wat is dit dat ghy hebt gedaen?

Eva spreekt:

De boose slangh, heer, dreef my aen
met haer bedrogh, soolang tot dat
'k van de verboden vrughten at.
Heer, voortaan doenme wat ghy seght.

Godt de Heer spreekt:

Waer syt ghy Gabriël myn knegt?
Coomt haestelyck hier opdat ghy hoort
myn goddelycken wil en woordt:
Adam en Eva sult ghy heden
verjaghen uyt den hof van Eden.
Dryft met myn blinkend swaert hen uyt,
de poort, die ick voor eeuwich sluyt.

Kompany singht : (No. 7)

*Toen joegh de engel Gabriël
hen uyten hof nae gods bevel.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

Engel spreekt:

Ick heb ontfangen een gebodt
al van den allerhoochsten god
dat ick Adam en Eva heden
verjaghe uyten hof van Eden.

De engel buigt met het swaert tot Adam en Eva
Soo gaet dan henen voor altyt,
bebouwt het veldt met noeste vlyt!
int zweet uws aanschyns eet u broot
Adam —en Eva ghy met noot
draegt uwe kinders ondert harte,
vermenichvuldigt sy u smarte.

Eva spreekt:

Wee ons, die arme vrouwen
moetent om my berouwen!
alsnu tmoet syn, soo sullenme 't waaghen
ons immer nae gods leer gedraaghen
en bidden dat hy ons behoed.

Adam spreekt:

Coomt maer by my, myn Eva soet!
Myn god, wanneer roept ghy ons wéér?
Och, laet ons niet lang wachten, heer!

Engel spreekt:

Soo gaet en uyt den hove treet;
tot ick u langsaem wederkeeren heet.

Eva spreekt:

Ick bid, heer god, verlaet my niet nae desen.

Engel spreekt:

Eva, wilt sonder twyfel wesen!
u man volght nae, sorght voor u kind daerneven,
Soo sal god u de sonden àl vergheven.

Kompany singht: (No. 8)

*Soo joegh de engel Gabriël
hen uyten hof nae gods bevel.
Ja, alles wat leeft
god eere gheeft.*

Duyvel spreekt:

Ick heb die beyden sluw bedroghen.
Se uyt het paradys geloghen:
maer nu wilc sien waer ickse can vinden
omse met myn kettingh tsaem te binden.
Heer rechter, heer rechter, eeuwiche schand
over Adam en Eva in kettingh en band.
Ick weet ghy en scheltse de schuld niet kwyt.
Sy sullen syn vermaeledyt.
In sondighe wereldt gestooten voor goet,
so my treffelyck gevallen doet.
Te daghe en te nacht sallic mit haer syn,
daer jammer is ende groote pyn.
Daer blaes ick van agter en veuren int vuur;
in myn helle hebbense rust noch duur.
Ick pook er de vlammen vlytigh aen
datse mit my sweeten tsaem
en sullen eeuwelyc daer branden.
Niemand en rukte z' uyt mynen handen!

God de Heer spreekt:

Pack u wegh satan, ghy helle hond!
Welck schandelyck woordt quam uyt u mondt.
Stof ende aerde sy voortae u spys,
en tegen der creaturen wys,
sult ghe op u buyck al' daghen gaen.
Siet hoe is Adam thans soo ryck,
geworden eenen god gelyck,
daer hy het goed en quaadt beseft,
wanneer hy syne handen heft
en leeve in alle eeuwicheidt.

Kompany singht afgaende: (No. 9)

*O heilighe drievuldicheydt,
o goddelyck regiment,
aen doot, duyvel en oock de hel
quam nu voor goet een end.
Ghy hebt het eeuwich leven
ons allen weergegheven.
Nu syt gepresen alsoo seer!
die ons' gedachten kent, de heer,
syn rijck wil hy ons gheven.*

Engel spreekt:

Achtbaere, seer vroede goetgunstige heeren,
oock deughtsame vrouwen ende jonckvrouwen in alle eere,
wilt altegaer niet euvel duyden
dat wy ons spel vertoonden voor uluyden,
van hoe god al dingen heyt gemaect
mitgaeder de menschen bloot ende naekt;

die schiep hy deur 't goddelyck raetsbesluyt
nae syn gelyckenis, uyt eene aerdenkluyt
en gafse 't paradys tot woon,
den hof van Eeden alsoo schoon.
Maor de slangh mit haore listigheyt
heeft Adam ende Eva verleyd
datse overtraden gods gebod
en aten dat god verboden hadt.
So synse gecomen in angst ende noot,
ten leste geslaeghen mit eeuwiche doot,
tot den barmhert'gen god syn Soon liet nederdaelen
die veur ons menschen deed losgeld betaelen.
'k Bid soo wy quamen veuls te cort
't ons niet en aengerekend wordt.
Maar alles dat wy schuldich bleven
onze onkunde mach syn toegeschreven;
hiermee elckeen het alder best betracht'
soo wenschen me van god almachtich 'n goede nacht.